

שנה, כחזור אחד

בית הספר הריאלי בחיפה ידוע כמוסד אליטיסטי שהצמיח בוגרים מפורסמים, אבל ביום חגו בחר אלדד בק, בוגר סניף הדר שקיבץ תלמידים מכל שכבות האוכלוסייה, לחזור לחבריו מאז, האנשים הפשוטים • התלמיד הערבי שלמד שם להיות צעד לפני כולם, העולה מרוסיה שהפכה לסופרת, הנערה מעירת המצוקה שחזרה למקום כמורה • וגם לשיעור האחד, המפתיע, שלקח איתו לדרך

כל פעם שאני מגיע למתחם הטכניון הישן בחיפה, עולות בי דמ" עות. דמעות של געגוע לזמנים ולעולם שהיו ואינם עוד. כמה מהשנים המעצבות ביותר בחיי עברו בחלק ההיסטורי הזה של שכונת הדר בחיפה, השוכן בין רחובות צרים ומתפתלים שהדרם התפוגג כבר לפני זמן רב.

ב

ימי הפאר של האזור היו בתחילת תנופת ההתיישבות היהודית בחיפה, בשנות המנדט הבריטי ובימייה הראשונים של המדינה. כאן הוקם גם לפני מאה שנה "בית הספר הריאלי העברי" – ממוסדות החינוך המובילים והיוקרתיים בארץ – כתוצאה של מלחמת השפות בין מרצי הטכניון, שרצו ללמד בגרמנית, למייסדי הריאלי, שעמדו על החלטה של השפה העברית כשפת לימוד בכל המקצועות. מייסדי הריאלי הניחו יסודות למערך החינוך בישראל המתהווה כולה. הם כתבו ספרים, הנהיגו שיעורי ידיעת הארץ וגרנ"ע, החלו בלימודי המזרח התיכון כמגמת בחירה ללימודי בגרות.

ככל שחיפה התפשטה על רכסי הכרמל, איבדה הדר מיוקרתה והפכה לשכונת מגורים עממית אי שם באמצע ההר. היו שם גם פשי" עה וסמנים וזנות וערבים וחרדים – כל הרברים שחיפה הסוציאליסטית והשמרנית העדיפה להתרחק ולהתעלם מהם. גם הריאלי התרחב לש" כונותיה החדשות של בורגנות הפועלים, אך המשיך להפעיל את סניפו הראשון בהדר.

כילד שגר באחד מאזוריה היותר יוקרתיים של חיפה הייתה הדר מחוץ לתחום המחייה שלי, עד שהוריי החליטו להעביר אותי בסוף כיתה ג' לבית הספר הריאלי. במקום לשלוח אותי ללמוד באחד מסניפיו הקרובים יותר של בית הספר, במרכז הכרמל או באחווה, החליטה ההנהלה לגזור עליי להשתלב בסניף הנידח והרחוק ביותר, גם מתוך שיקולי אינטגרציה – בימים שהמילה, במשמעותה הנוכחית, עוד לא הייתה בשימוש. היום אני מודה על כך. השילוח ל"גלות חברתית", שהיית איתי בין השאר לקום כל בוקר מוקדם מאוד, מצויד בילקוט עור שהלך והכביד עם השנים, כדי להספיק לתפוס בזמן את האוטובוס שירד לבית הספר הרחוק, השפיע מאוד על חיי. וטוב שכך.

בית הספר הריאלי, שציין אתמול בכנס המוני של בוגריו לדורותיהם 100 שנה להקמתו, נקשר בעיני הציבור הרחב לא רק לעיר חיפה, אלא גם לאלטיסטיזם חברתי-אשכנזי. כשאומרים "הריאלי", חושבים מיד על הפנימייה הצבאית ועל הרמטכ"לים ואלופי הצבא שצמחו ממנה, על כסף ובידול חברתי, על לחץ והצטיינות. הריאלי, שסיסמתו "הצנע לכת", אוהב להתגאות בבוגריו בעלי השם, שהגיעו לצמרת הע" שייה הצבאית, הרוחנית, האקדמית והפוליטית בישראל. הוא הוציא מכיתותיו נשיא מדינה (עוזר ויצמן), שרים, עשרות חתני פרס ישראל, סופרים, משוררים, אנשי עסקים בכירים ואושיות תקשורת. אבל סיפור ההצלחה האמיתי שלו אינו ידוע ברבים ואינו קשור בהכרח לאח"מים. הוא התרחש בכיתותיו של סניף הדר והיה רחוק מאוד מכל הקלישאות שדבקו עם השנים במוסד החינוכי היקר והיוקרתי. זהו סיפורם של בוגרים פשוטים. כמוני.

בגלל מיקומו של סניף הדר, בבנייני האבן ההיסטוריים של ראשית אגדת הריאלי בלב הכרמל, נוצר בו מרקם אנושי שונה מאוד מזה שהיה בשאר שלוחותיו של בית הספר. הגענו כל בוקר לבית ספר מעוסיפה, מהכרמל הצרפתי, מעכו, מרוממה, מה" קריות, מטירת הכרמל, משכונת עבאס המעורבת. היינו ערבי-רב של רקעים חברתיים ותרבותיים: ישראלים צברים יהודים, מוסלמים ודרוזים, עולים חדשים מברית-המוע" צות לשעבר ונציגי שאר העדות, ילדים ממשפחות אצולה חיפאיות וממשפחות קשות יום, שחשכו אגורה לאגורה (בימי הלירה) כדי להעניק לבניהן חינוך ממעלה ראשונה. למרו איתנו בתו של ראש העיר ובתו של חבר כנסת מהליכוד, ילדים של מוכרי ירקות בשוק ובני משפחות מרובות ילדים, שגרו בדירות קטנות ורחוקות ולא העזו להזמין אותנו לערבי חברה בכתייהם מרוב בושה.

עם זאת, המחנכים שלנו השכילו ליצור אווירה שבה השוני הרב הזה לא יצר מתח,

אולה גרויסמן:

"איש לא הגיע למסיבת יום ההולדת שלי, בגלל שגרת בשכונה מסוכנת. הפכתי מישראלית מאושרת לילדה רוסייה בסיכון, ובית הספר הפך למקום של הישרדות"

איריס מרקוביץ':

"בהפסקה קפצתי לעבר הדלת, אבל המורה אמרה לי 'אצלנו קודם אוכלים. היכן השעונית שלך?' שפה זרה, בחיי. מזה זה לכל הרוחות שעונית? עד היום ריחה העז עומד באפי"

צילום: נטע חזנוביל, ארכיון ביה"ס הריאלי בחיפה

"הריאלי" היום ואז (למטה). המוסד החינוכי הפך לעסק כלכלי פורח, שלא היינו מוצאים בו בהכרח את מקומו

הערפה או אפליה. בסניף הרד כולנו היינו "אחרים" ולכן שווים. המרקם הייחודי הזה נפרם באופן חלקי כשעלינו בכיתות ל' וי"א לסניף התיכון הכללי בבית בירם והתמוגגנו לא רק במדשאותיו הירוקות, בכריכתו הצוננת ובכיתות הלימוד המרווחות, אלא גם אל תוך ההומוגניות החברתית של שני הסניפים האחרים. ברדיעבר, וכעת אני רואה זאת טוב יותר מאז, נותרנו מאז בני הרד "אחרים".

30 שנה בדיוק חלפו מאז סיימו בני מחזורי את הלימודים בריאלי. לפני שבוע התכנסנו למפגש מרגש, ראשון מאז עזיבת בית הספר, מחוץ לכתליו. כל הפחדים הטבעיים לפני מפגש מהסוג הזה התפוגגו ברגע לנוכח עוצמת הגילוי שבדיעבד לא ממש השתנינו, גם אם התפתחנו לדרכים אחרות והתרחקנו מאוד זה מזה בזמן ובמקום. היה פשוט נהדר למלא את חיי שוב, ולו לערב אחד, באנשים שמילאו חלק חשוב בחיי בתקופה אחרת. גם אם הגוף השתנה בצורה כזו או אחרת, העיניים של כולם נותרו כשהיו, מסגירות את תעצומות הנפש שלא השתנו.

לדעת ותיקים רבים, הריאלי של היום אינו הריאלי שלנו. המוסד החינוכי הפך לעסק כלכלי פורח, שלא היינו מוצאים בו בהכרח את מקומו. וכך נותרנו רק עם הזיכרונות. רובם טובים, חלקם קשים. בשנה האחרונה, שבה נוצר מחדש הקשר לצורך הכנת מפגש המחזור, החלו לצוף על פני השטח דברים רבים, שכולדים ומתבגרים לא דיברנו עליהם. דברים שהרחקנו או ומאו, ולפתע הם כאן, איתנו, מולנו.

למחרת כנס המחזור החלטנו, כמה מבוגרי סניף הרד, לבקר בו. לרגע שוב היינו הילדים הקטנים בבית הספר, גם ממרום מעמדנו ושנותינו. זו הייתה חוויה מצמררת, בעיקר בגלל שהוא, כמונו, נשאר כשהיה. למעט פניהם של התלמידים הצעירים – שהסתכלו על חבורת המבוגרים המרוגשת כעל חיזורים – וכמה שינויים קוסמטיים וטכניים, דבר לא השתנה. רחבות המסדרים, שבהן היינו מסתדרים בשורות ובזוגות כל בוקר ב־8, ובהפסקות היו הופכות למגרשי משחקים; שולחנות העץ המתקפלים של היסודי, שבהם היינו מסדרים את הספרים, המתברות, הקלמרים וארוחות העשר; אולמות הכנסים שבהם ציינו חגים ומועדים ובהם חולקו התעודות ופרסי הצטיינות בסוף השנה; הדרי ההלבשה של שיעורי ההתעמלות, ובעיקר מבנה סניף חטיבת הביניים על כיפתו וגגו המשונן, שהפך לסמל בית הספר והתנוסס לראווה על כיס ימין של חולצותינו.

אחת התוספות המשמעותיות היא מוזיאון קטן לתולדות בית הספר ובו תלויה הת' לבושת האחידה שלבשנו אז, כדי להבטיח שנהיה שווים בין שווים. ביסודי לבשו הבנים מדי האקי והבנות שמלות תכלת. היו לנו גם כובעים, כמו כומתות לחיילים. בתיכון כבר הרשו לנו ללבוש מכנסי ג'ינס מדרגמים מאוד מסוימים וללא עיטורים כלשהם. החולצות נותרו אחידות, בצבע תכלת. נעילת נעלי ספורט שלא בשיעורי התעמלות הייתה אסורה לחלוטין.

הגענו הפעם להדר ממקומות שונים. חלקנו בא מחו"ל. כולנו הגענו בחיינו למקומות של סיפוק אישי ומקצועי, לא מעט הודות לריאלי. עם חלקם הקטן של

אלדד בק (משמאל) עם חבריו למחזור. משפחות אצולה וירקנים מהשוק

עברו עליי בישראל לפני שהגעתי לריאלי והספקתי לשכוח שפעם הייתי רוסייה. בכל נשמת הרגשתי ישראלית. התרוצצתי עם ילדי השכונה ולא הרגשתי שונה מהם. אבל הריאלי לימד אותי פרקים חדשים כסוציולוגיה חברתית. המחנכת הראשונה שלי שם העניקה לי במתנה, בטקסיות רבה ובפני כל הכיתה, את הספר 'חגים ומועדים' ואמרה שמחיומי אני אוכל ללמד את הוריי מה עליהם לעשות כיהודים. אני פרצתי בככי ונמלטתי מהכיתה בבושת פנים. כמה חודשים מאוחר יותר איש לא הגיע למסיבת יום ההולדת שלי, בגלל שגרתי בשכונה מסוכנת. במחי יד הפכתי מילדה ישראלית טיפוסית ומאושרת לילדה רוסייה בסיכון. המחנכת הצמידה לי שתי בנות שהיו חייבות להיות חברות שלי, ובית הספר הפך למקום של הישרדות יומיומית.

"גם חטיבת הביניים והתיכון לא ממש האירו לי את פניהם. בגיל 13 גיליתי את שתי השוקות של חיי – המחול והכתיבה. המחול התקבל בברכה ופיוזתי על במת בית הספר בכל טקס אפשרי, אבל הכתיבה נתקלה בקשיים. הציון הכי גבוה שהצלחתי לקבל בחיבור היה 68 וגם זה היה על סיפור שגנבתי מהאחים גרים. הייתי בטוחה שהעי ברית שלי מצוינת והייתי גאה ביכולתי לרבר עברית ללא מבטא רוסי, אבל עם כניסתי לריאלי הבנתי שהעברית שדיברתי הייתה ברמה ירודה, אוצר המילים שלי היה מצוי מצטם ביותר ולא קראתי כלל ספרים. בית הספר הכריח אותי להתחיל לקרוא ספרות ברמה גבוהה מהרגיל ודרש ממני לרבר בשפה גבוהה. אני בטוחה שללא העברית שבת הספר העניק לי, לא הייתי יכולה היום לכתוב או לתקשר בעולם הספרותי."

גבי ישראל היה בין המעטים בינינו שלמדו 12 שנים מלאות בריאלי. גם הוא בוגר המגמה הכלכלית-מתמטית, מהגרס תעשייה וניהול. חי בקנדה, שם שימש בין היתר בתפקידי הנהלה בכירים בחברות הייטק גדולות. היום הוא מנהל חברה לייצור ארי-גוני.

"ההזדמנות ללמוד בסביבה של יהודים, ערבים, רוסים, ישראלים, אשכנזים, ספרדים, עשירים ועניים היא משהו שהיווה מרכיב מאוד מרכזי בהתפתחות של מי שאני היום ושמשכיר מדוע אני מרגיש שלם בסביבה שבה אני גר. במהלך החשיפה לסביבה שכנו ראיתי את המכוער והיפה. למדתי מה אני מעריך יותר ומה לא הגיוני לי. אני טואטיבית תמיד הסתכלתי על האנשים כאנשים, בלי קשר לרקע הסוציולוגי-אקונומי-מדי-לאומי שלהם. אף פעם לא הבנתי מה הקשר של 'מאפיפה אהה?' עם 'מי את/ה?' ולכן אני אהיה/לא אהיה חבר שלך'. כך גם דאגתי לחנך את בנותי, ולראיה – חברתה הקרובה ביותר של בתי הבוגרת במהלך כל שנותיה בתיכון הייתה מאיראן, בגלל ש'מאפיפה' לא היה אף פעם רלוונטי. זו מבחינתי ההצלחה האמיתית."

מסע לארצות ערב

ואני, מה איתי? את המסע שהתחלתי בריאלי, במגמה למורחנות, אני ממשיך היום במסעותי לארצות ערב הסוערות.

אהבתי מאוד את הריאלי ואת רוב מוריי בו. אהבתי גם ללמוד, ובריאלי זה לא נתפס כרבר שלילי. מורינו לא עודדו אותנו רק להצטיין בלימודים. הם ידעו לעודד בנו את הסקרנות ללמוד, להרחיב אופקים, לפרוש את כנפי המחשבה בעידן שבו לא היו מחשבים ואינטרנט ומאות ערוצי טלוויזיה לוויינית.

לשתי מורות הייתה השפעה מכרעת על חיי: כרמלה ספיר הייתה מורתי הראשונה לערבית בכיתה ח'. בררכה הציונית לימדה אותנו את רוי האלפבית הערבי הקסום ולימדה אותנו את מילותינו הראשונות בשפה נהדרת זו. שנתיים אחר כך נכנסה לחיי בתנופה ובלהט לאה גלזמן, שהעמיקה את המסע האישי שלי ושל עמיתיי לכיתה בתרבות ערב ובתולדות האיסלאם. רובנו ערגנו לשיעורי, ששילבו חוכמה, משמעת והומור. כבר כבשנו מקצה הפרודור נקישות עקבה הגבוהים וצלצולי צמידים הכבדים והמבויבים, היו כולם משתקפים וממתינים במתח לבאות. האישה בעלת הקול הרועם היא זו שלימדה אותי להעריך, להכיר ולאהוב את תרבות ערב.

עזבתי את בית הספר בכעס גדול. בעיצומה של תקופת בחינות הבגרות הכריזו ועדי העובדים של המורים על סכסוך עבודה ועל עיצומים, ששיבשו לחלוטין את כל תוכנית הלימודים שלנו. כמי שכינה אז כיו"ר מועצת התלמידים יומתי שביתת נגד של התלמידים בכל בתי הספר בחיפה. אירגנו הפגנה עצומה, שכונסה ברחבה המרכזית של בית בירם. המהלך עשה את שלו, בעיקר מאחר שתנועת שביתת התלמידים איימה להתפשט למקומות אחרים בארץ. המורים והנהלת בית הספר לא סלחו לי על כך. המנהל הוותיק האגדי יצחק שפירא זימן אותי לשיחה, שבה איים להתפטר מתפקידו אם שביתת התלמידים תצא לפועל ועוד תונהג מהמוסד החינוכי שבראשו עמד.

העונש הסמלי המתין לי בסיום הלימודים ב"ב, בעת חלוקת פרסי ההצטיינות השנתית. את הפרס המשני שקיבלתי החזרתי לבית הספר. למדתי או שיש פער עצום בין לימוד ערכים ליישום הערכים. דמוקרטיה זה רבר טוב, אבל בבקשה לא בבית ספרנו. למדתי אז גם שאם אתה רוצה להישאר נאמן לעצמך, עליך לשלם מחיר. 30 שנה חלפו, וזהו השיעור החשוב ביותר שלמדתי בריאלי. וגם על כך, נתונה לו תודתי. ■

חבריי ל"הרר" שמרתי על קשר עקבי לאורך השנים. עם רובם נוצר קעת קשר מחודש. בספוריהם ריכרו לא רק על הימים ההם ועל הסיכות שבגללן הגיעו לבית הספר הנה, אלא גם על מה שנשאר בהם ממנו.

"הגעתי לכוכב אחר"

לואי האג' היה עושה כל יום את הדרך הארוכה ביותר לבית הספר, מעכו. זו אולי הסיבה שער היום הוא משכים קום בארבע בבוקר ופוחח בריצה ארוכה לפני שהוא מתחיל לעבוד. לואי סיים איתי את מגמת המזר והנות. כמעט כל בוגרי כיתתנו גויסו למודיעין. אני הפכתי לכתב לענייני ערבים בגלי צה"ל. לואי המשיך לטכניון והוא בוגר החוג להנדסת מכונות. כיום הוא מכהן כמנהל התפעול והלוגיסטיקה של כל מרכזי הפיתוח של "אפל" בארץ.

ממרחק קרוב לארבעה עשורים הוא זוכר היטב את תחושת הפחד הפ" תאומית שהרגיש כשהוריו הודיעו לו על ההחלטה לשלוח אותו ללמוד בחיפה, עם המעבר מהיסודי לתיכון. "אנחנו לא עשירים, אמר לי אז אבי ז"ל, שהיה סגן מנהל בית ספר יסודי בעכו. 'ממון ורכוש רב לא נראה שנשכיל להעניק לך עם לכתנו. לכן החלטנו להעניק לך את החינוך הטוב ביותר'. אמי, שגם היא אשת חינוך, הוסיפה 'החלטנו לשלוח אותך לבית הספר הריאלי העברי בחיפה. בית ספר יהודי'."

"לא הבנתי למה הם מעוללים לי את זה. גם רחוק מעכו וגם תלישה מחבריי שאיתם גדלתי מהיסודי. נדמה היה לי אז, שמדובר בעונש. 'כדי להתמודד עם האפליה עליך לרכוש את החינוך הטוב ביותר שניתן לקבל', הסביר לי אבי והוסיף 'ברור לי היטב מהו המחיר שאתה עומד לשלם על כך'. השבתי שהוא רומז על צמצום זמן משחקי הכדור והבילויים בחברת חבריי בבית הספר הערבי. בריעבר הבנתי שהוא דיבר על טשטוש הזהות, השפה והתרבות. אבי הצניע את הלחץ שהופעל עליו מצד קרובי המשפחה והסביבה, שראו בשליחת בנו בכורו לבית ספר יהודי אם לא מעשה הגובל בבגידה, אזי מהלך של התבוללות מוחלטת. אבל אבי היה אדם עיקש, ואמי הייתה מאוד פרקטית. כל רצונה היה להעניק לי נקודת פתיחה טובה יותר לחיים. 'עליך להיות טוב מהם בהרבה, כדי שתוכל לעמוד לידם על קו הזינוק', היא אמרה לי. 'אם חלילה תשתווה אליהם בהישגך, אתה תישאר מאחור'."

"המשפט זה הפך בלא מודע לחלק מאישיותי הבלתי מתפשרת, שבית הספר הריאלי סייע ללטש אותה. השאיפה להיות הטוב ביותר, לא לנוח על זרי דפנה ולו לרגע, להיות ביקורתי כלפי עצמי, להפוך מבן מיעוטים לכן אדם מיוחד וייחודי, להישיר מבט בגובה העיניים כשווה בין שווים."

"כשהתקבלתי לסניף הרר, פגשתי בו את כור ההיתוך הישראלי. מרקם אנושי מרתק, שעטנו נפלא של תלמידים מרקעים שונים ביותר. קיבוץ גלויות של ממש, שהיה חף כמעט לחלוטין מהאליטה של חיפה. המבנה הארכיטקטוני רווי הקשתות והאבן של מבנה בית הספר הקרין עליי אוירה ביתית חמימה והזכיר לי את הבתים בעיר העתיקה בעכו. תחושת הניכור והזרות, שהייתה מנת חלקי בתחילה, פינתה את מקומה במהרה לחברויות אמיצות, שנשמרות עד היום."

איריס מרקוביץ', אז בן-מיור, הגיעה עם תלתליה הבלונדיניים השופעים והאנרגיות הבלתי נגמרות שלה מטירת-כרמל, עיירת מצוקה. היא סיממה את המגמה הכלכלית-מתמטית והיום היא מלמדת אנגלית את תלמידי התיכון בריאלי.

"בוקר יום ראשון, 26.11.1976, לא היה עוד סתם בוקר רגיל", היא נזכרת ממרחק השנים. "זה היה יומי הראשון בריאלי העברי בחיפה, סניף הרר, כיתה ו'. ב. הוריי החליטו להעביר אותי בית ספר ככה פתאום, כמעט שלושה חודשים לאחר ששנת הלימודים כבר התחילה. בבית הספר הקר דם שלי בטירת-הכרמל לא היו הרבה לימודים. היו הרבה מאוד תלמידים בתוך צריף ארוך עם תקרה חולפת ודלי שעמד באמצע הכיתה וקלט את מי הגשמים. והיה הרבה חופש."

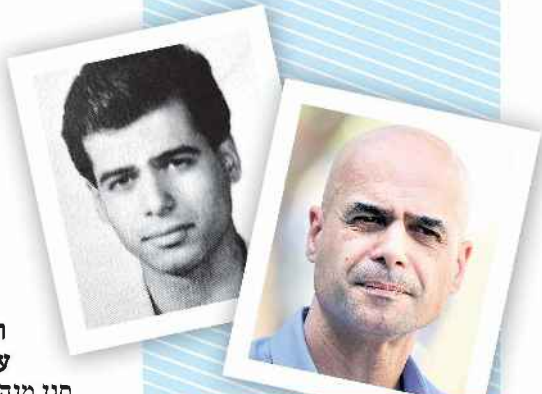
"כבר בכניסה לריאלי הרגשתי שזה מקום אחר. עמדת ליד המורה, שהיציגה אותי ושאלה 'מי רוצה שאיריס תשב לידו?' עברו לי סרטים רעים בראש, אבל לשמחתי כמעט כולם הצביעו. השולחן לידו התיישבתי היה שולחן נפתח. לא האמנתי למראה עיניי. כל החלק העליון של השולחן התרומם כמו מכתבה, שראיתי פעם בסרט ישן. תהיתי ביני לבין עצמי אם אוכל להשאיר בו חפצים. החשונות והוכמת הרחוב, שהבאתי מטירה אמרו לי במקהלה 'את פסיכית? יגנבו לך הכל! אבל, לאט-אלט הבנתי שזה מקום אחר. כאן לא גונבים, אפשר להירגע."

"בשיעור אנגלית המורה כתבה על הלוח בכתב מחובר, ואני נחרדתי שוב. 'מה זה? אלה אותיות? איך אלמד אי פעם לכתוב ככה?' זה לקח לי בדיוק ארבעה ימים. בהפסקה מיד קפצתי לעבר הרלת, אבל המורה אמרה לי בקול נעים 'אצלנו קודם אוכלים. היכן השעוונות שלך?' שפה זרה, בחיי. מה זה לכל הרוחות שעוונות? מהר מאוד הבנתי, שצריך להניח את ארוחת העשר על גבי משטח פלסטיק הקרוי בחיפה שעוונות, שריחה העז עדיין עומד באפי. בסיומו של היום הראשון הגדוש הזה חזרתי הביתה בהרגשה שהגעתי לכוכב אחר."

"שבוע שנים למדתי בריאלי וחזרתי אליו בגיל 23 כמורה. הריאלי היה לי לבית. בית הספר העניק לי שלל כלים לחיים: איך לומדים, איך מתנהגים, איך מתנהגים, איך מכירים את הארץ דרך הרגליים בטוילים. הכרתי אנשים נהדרים, שבאו מכל חיפה רבתי, כשרבר אחד משותף היה לכולם – כולם נשלחו ללמוד במוסד היוקרתי שעל הכרמל והיו מושאי גאווה להורים, שלרוב עמלו בפרך כדי שילדיהם ילמדו שם. שלושת בניי המשיכו את ררכי בבית הספר. אני שמחה לגלות שערכים של להיות אדם ולהיות בוגר משמעותי בקהילה, שבית הספר חרת על רגלו, מלווים גם אותם."

בושה לפני כל הכיתה

אולה גרויסמן (רבינוביץ') שחורת התלתלים ומרובת הנמשים הגיעה לריאלי ככי-תה ה'. היא הייתה הרקדנית של המחזור והייתה בוגרת המגמה הספרותית. היום היא סופרת וגרה בקיימברידג', שם מלמד בעלה. ספרה הראשון 'מזוויה על השלג', תיאור חזרתה של עולה חדשה-ישראלית לרוסיה והתמודדותה הראשונה עם עברה של משפחתה, היה בארץ לרב-מכר. היום היא כותבת את ספרה השלישי. רק בשיחות שקיימנו בחודש שים האחרונים גיליתי, לתדהמתי, עד כמה אולה לא חשה אז חלק מאיתנו. "עליתי לארץ ממוסקבה בשנת 1972 הישר למרכז הקליטה בעכו. ארבע שנים

לואי האג'

"אבי אמר 'ממון לא נוכל להוריש, לכן החלטנו להעניק לך את החינוך הטוב ביותר. ברור לי מה המחיר שתשלם'. בדיעבד הבנתי שהוא דיבר על טשטוש הזהות"

גבי ישראל

"ההזדמנות ללמוד בסביבה כזו הייתה מרכיב מרכזי בהתפתחות שלי. לראיה, חברתה הטובה של בתי בקנדה הייתה מאיראן, בגלל ש'מאפיפה' לא היה אף פעם רלוונטי"